

تحلیل حقوقی و جرم‌شناختی قاچاق انسان: از تدابیر پیشگیرانه تا سیاست‌های کیفری

محمدباقر مقدسی^۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۶/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۱/۱۷

چکیده

زمینه و هدف: امروزه از قاچاق انسان به عنوان یکی از سودآورترین فعالیت‌های مجرمانه یاد می‌شود. سود فراوان این جرم موجب شده که بزه مذکور به یکی از اهداف اصلی گروه‌های مجرمانه سازمان‌یافته تبدیل شود. با این حال جامعه جهانی نسبت به این پدیده شوم ساکت ننشسته و با ابزارهای مختلف به آن واکنش نشان داده است. تصویب اسناد متعدد بین‌المللی، که بیانگر تجلی خرد جمعی جامعه جهانی است، راه را برای اتخاذ تدابیر مختلف فراهم کرده است. به عنوان نمونه، پس از تصویب کنوانسیون پالرمو و تأکید این سند بر اتخاذ تدابیر مختلف کیفری و غیر کیفری جهت مقابله با قاچاق انسان، نظام‌های مختلف تلاش نمودند تدابیر مذکور در این سند را در عرصه داخلی نیز عملیاتی کنند. در ایران نیز با اقتباس از این سند، قانون مبارزه با قاچاق انسان در سال ۱۳۸۳ تصویب شد.

روش تحقیق: در این مقاله از روش توصیفی و تحلیلی استفاده شده و برای تهیه منابع آن از اسناد مختلف از جمله کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها، اسناد بین‌المللی و قوانین کیفری استفاده شده است.

یافته‌ها: علیرغم الگوبرداری قانون مبارزه با قاچاق انسان از کنوانسیون پالرمو، بسیاری از ترتیبات پیش‌بینی شده در کنوانسیون پالرمو نادیده گرفته شده است. هر چند، با اصلاحات قوانین کیفری جدید تصویب‌مانند قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، مسیر جهت حمایت از بزه‌دیدگان هموارتر شده است، ولی اقدامات بیش‌تری جهت پیش‌گیری و مقابله با این پدیده ضروری است.

نتیجه‌گیری: علیرغم اقدامات انجام‌شده جهت مقابله با قاچاق انسان در چند دهه اخیر، آمارها نشان می‌دهد که این اقدامات چندان مؤثر نبوده است. در این میان وقوع جنگ‌های داخلی در منطقه و ظهور گروه‌های تروریستی سهم بسزایی در افزایش آمار قاچاق داشته است. از این رو ضروری است تدابیر مقابله با قاچاق مورد بازنگری قرار گیرد. در کنار تجدیدنظر در قوانین و سیاست‌های پیشگیرانه، توسعه همکاری‌های چند جانبه و بین‌المللی نیز گام موثری در مبارزه با قاچاق انسان خواهد بود.

واژگان کلیدی: قاچاق انسان، بهره‌کشی جنسی، بزه‌دیده، تدابیر پیش‌گیرانه، سیاست‌های کیفری.

مقدمه

پس از تشکیل سازمان ملل متحد، توجه به ارزش‌های انسانی اهمیت ویژه‌ای یافت. در این راستا تلاش شد از طریق همکاری‌های بین‌المللی اقدامات مخل حقوق بنیادین انسان‌ها محو شود. نمونه‌ای از آن را می‌توان در تصویب اسناد متعدد بین‌المللی مشاهده کرد. از مهم‌ترین مسائلی که مورد توجه تدوین‌کنندگان این اسناد قرار گرفته، قاچاق انسان است. به دلیل گسترش تبعات فرهنگی و اجتماعی قاچاق انسان‌ها، در دهه اخیر تلاش‌های بسیاری برای حذف و کاهش آن صورت گرفته است.

به دلیل تأثیر عوامل متعدد در گسترش قاچاق انسان، نوع اقدامات انجام شده نیز متنوع است. از جمله این اقدامات می‌توان به اقدامات فرهنگی، آموزشی، پیش‌گیرانه، تشدید فعالیت‌های امنیتی، پلیسی و استفاده از ابزارهای کیفری اشاره کرد. علاوه بر تصویب اسناد بین‌المللی در خصوص قاچاق انسان از جمله پروتکل الحاقی به کنوانسیون جرائم سازمان یافته فراملی (پالرمو) راجع به مبارزه و سرکوب قاچاق اشخاص به ویژه زنان و کودکان (۲۰۰۰)، پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک درباره فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان (۲۰۰۲)، کنوانسیون سارس راجع به پیشگیری و مبارزه با قاچاق زنان و کودکان برای روسپیگری (۲۰۰۲)، کنوانسیون شورای اروپا در مورد مبارزه با قاچاق انسان (۲۰۰۵)، در عرصه داخلی نیز قاچاق انسان جرم‌انگاری شده است. از جمله این کشورها می‌توان به ایرلند^۱، آمریکا^۲ و فیلیپین^۳ اشاره کرد. ایران نیز از جمله کشورهایی است که به طور خاص قانون مبارزه با قاچاق انسان را در سال ۱۳۸۳ تصویب کرد.

مبارزه با قاچاق انسان آن هنگام اهمیت می‌یابد که بدانیم بعد از قاچاق مواد مخدر، دومین منبع درآمد سازمان‌های جنایی است. در این تحقیق تلاش می‌شود با رویکرد حقوقی و جرم‌شناختی، ابعاد مسأله قاچاق انسان تحلیل و بررسی شده و راهکارهایی برای مقابله با آن ارائه شود.

1. Child Trafficking and Pornography Act 1998
2. Trafficking of Victims Protection Act 2000
3. Anti Child Trafficking and Sexual Exploitation Act 1986

۱- مفهوم‌شناسی قاچاق انسان

از قاچاق انسان به عنوان شیوه نوین برده‌داری یاد می‌شود (احمدی نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۵). گرچه در گذشته تنها از نیروی کار بردگان استفاده می‌شد، ولی امروزه استفاده از اعضا و جوارح بزه‌دیدگان و بهره‌برداری جنسی از آنان نیز مدنظر قاچاقچیان است. این تفاوت در تعریف قاچاق نیز ظهور یافته است. به طوری که در اسنادی که در موضوع ممنوعیت بردگی تصویب شده، بر منع کار اجباری تأکید شده، ولی در اسنادی که به ممنوعیت قاچاق انسان پرداخته، قاچاق را شامل بهره‌برداری جنسی، ازدواج اجباری و برداشتن اعضا نیز دانسته‌اند. به عنوان نمونه در قرارداد تکمیلی منع بردگی و برده‌فروشی و عملیات و ترتیباتی که مشابه بردگی است (۱۹۵۶) در تعریف بردگی بیش‌تر به سوءاستفاده از اشخاص در کار اجباری تأکید شده است.

با این حال، در دوران جدید اهداف قاچاق گسترش یافته است. چنان‌که در تعریف مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۴ آمده است: «حرکت دادن غیرقانونی و مخفیانه اشخاص در عرض مرزهای ملی، عمدتاً از کشورهای در حال توسعه و کشورهای دارای اقتصاد در حال گذار، با هدف نهایی واداشتن زنان و دختران به وضعیت‌های بهره‌کشانه و ستم‌گرانه از لحاظ جنسی و اقتصادی به منظور سود به کارگیرندگان، قاچاقچیان و سندیکا‌های جنایتکار و نیز دیگر فعالیت‌های مرتبط با قاچاق، همچون کار خانگی اجباری، ازدواج دروغین، استخدام مخفیانه و فرزندخواندگی دروغین.» (اشتری، ۱۳۸۰: ۲۰-۱۹) در ماده ۳ پروتکل پالمو نیز در تعریف قاچاق آمده است: «استخدام، انتقال، حمل و نقل، پناه دادن یا دریافت اشخاص به وسیله تهدید یا بکارگیری زور یا دیگر اشکال تحمیل، آدم‌بایی، تقلب، فریب، سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت آسیب‌پذیری یا دادن یا دریافت پرداخت‌ها یا منافع جهت کسب رضایت فردی که بر شخص دیگر کنترل دارد به منظور بهره‌کشی. بهره‌کشی باید حداقل بهره‌کشی از روسپی‌گری دیگران یا دیگر اشکال بهره‌کشی جنسی، کار یا خدمات اجباری، بردگی یا رویه‌های مشابه بردگی، بیکاری یا برداشتن اندام‌های بدن را در بر بگیرد.»

این تغییر در عرصه قوانین داخلی نیز مشاهده می‌شود. در حالی که با تصویب قرارداد تکمیلی منع بردگی و برده‌فروشی و عملیات و ترتیباتی که مشابه بردگی است تعریف مندرج

در این قرارداد پذیرفته شده بود، در قانون مبارزه با قاچاق انسان با اقتباس از پروتکل الحاقی به کنوانسیون پالمو، محدوده قاچاق گسترش یافته و «خارج یا وارد ساختن و یا ترانزیت مجاز یا غیرمجاز فرد یا افراد از مرزهای کشور با اجبار و اکراه یا تهدید یا خدعه و نیرنگ یا با سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت خود یا سوءاستفاده از وضعیت فرد یا افراد یاد شده، به قصد فحشا یا برداشت اعضا و جوارح، بردگی و ازدواج» قاچاق نامیده شد.

با این حال، در برخی اسناد بین‌المللی از جمله کنوانسیون شورای اروپا در مورد مبارزه با قاچاق انسان، قاچاق به مرزهای فراملی و گروه‌های سازمان یافته محدود نشده و قاچاق در سطح داخلی و به وسیله گروه‌های غیرسازمان یافته نیز قاچاق انسان اعلام و بر لزوم جرم‌انگاری آن تأکید شده است. این تغییر پس از انتقاد عده کثیری نسبت به تعریف کنوانسیون پالمو صورت گرفت که معتقد بودند نباید قاچاق انسان به مرزهای فراملی و گروه‌های سازمان یافته محدود شود. (جانسون و بلمی، ۲۰۰۵: ۱۲).^۱ در حقوق ایران در قانون قاچاق انسان نیز یک جرم فرامرزی است و نقل و انتقال اشخاص در داخل کشور به قصد اهداف مذکور، قاچاق محسوب نمی‌شود.

۲- ابعاد قاچاق انسان

از مهم‌ترین مشکلات پیش روی مبارزه با قاچاق انسان، عدم اطلاع دقیق از میزان شیوع آن است، به گونه‌ای که در آمارهای ارائه شده عموماً از واژگان «تخمین زده می‌شود» و «هزاران» استفاده شده است.

بنابر آمارهای سازمان ملل هر سال حدود ۲ میلیون نفر در سراسر دنیا قاچاق می‌شوند. در این میان کشورهای آسیای جنوب شرقی با بیش از ۷۰۰ هزار نفر بیش‌ترین آمار را در مناطق مبدأ و اروپای غربی با پذیرش ۵۰۰ هزار نفر بیش‌ترین آمار را در میان مقاصد قاچاق به خود اختصاص داده‌اند. تنها در سال ۱۹۹۴ در کشور آلمان ۴۳/۳۰۲ نفر دستگیر شدند که از ۷۴ کشور قاچاق شده بودند. بر اساس همین آمار ۷۵ درصد روسپیان آلمان خارجیانی هستند که به صورت قاچاق به آن کشور وارد شده‌اند. تایلند، برزیل و فیلیپین به عنوان

مهم‌ترین کشورهای مبدأ بزه‌دیدگان قاچاق شناخته شده‌اند، به طوری که تنها در ژاپن ۴۰ تا ۵۰ هزار زن تایلندی بصورت غیر قانونی از طریق فحشا امرار معاش می‌کنند. (ویکتوریا، ۱۹۹۷: ۲۲۵-۲۲۴)^۱

در این میان زنان و کودکان بیش از دیگران قربانی قاچاق هستند. بر اساس تخمین یونیسف، تعداد کودکانی که در صنعت سکس مورد استفاده قرار گرفته‌اند در تایلند ۲۰۰ هزار نفر و در فیلیپین ۶۵۰ هزار نفر است. وضعیت کشورهای امریکای جنوبی نیز همین گونه است. در پرو ۵۰۰ هزار و در برزیل نیز بین ۲۰۰ تا ۵۰۰ هزار کودک در صنعت سکس به کار گمارده شده‌اند. در کشورهای آفریقایی وسعت این پدیده به شدت دو منطقه بالا نیست، ولی بر اساس آمار یونیسف در سال‌های اخیر با گسترش فقر و مهاجرت از مناطق روستایی به شهری و افزایش تعداد توریست، قاچاق کودکان در این منطقه نیز افزایش یافته است. بر مبنای این آمار سودان، کنیا و لیبی در صدر کشورهای هستند که با این پدیده روبرو هستند. الجزایر مهم‌ترین کشوری است که قاچاقچیان برای گذر خود انتخاب می‌کنند. (گزارش جهانی در مورد جرم و عدالت، ۱۹۹۹: ۲۲۶) استفاده از کودکان تنها به کشورهای فقیر و جهان سوم محدود نشده، بلکه در کشورهای ثروتمند نیز بهره‌برداری از کودکان شایع است. بر اساس آمار ۳۰۰ هزار کودک در آمریکا به فحشا مشغول هستند. (گزارشگر ویژه سازمان ملل در مورد فروش کودکان، ۱۹۹۸: ۱۰۱) در مجموع هر سال بیش از یک میلیون کودک برای روسپیگری یا بکارگیری در صنعت هرزه‌نگاری قاچاق می‌شوند. وضعیت زنان نیز مانند کودکان و حتی وخیم‌تر از آن است. بنابر آمار دفتر مبارزه با جرم و مواد مخدر سازمان ملل متحد ۷۷ درصد بزه‌دیدگان قاچاق را زنان، ۳۳ درصد را کودکان و ۹ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. بر مبنای اطلاعات این دفتر، تمام کشورها درگیر قاچاق انسان هستند. در گزارش این نهاد آمده است که ۱۲۷ کشور به عنوان کشورهای مبدأ، ۹۸ کشور به عنوان کشورهای محل ترانزیت و ۱۳۷ کشور نیز به عنوان کشورهای مقصد قاچاق شناخته شده‌اند. (سازمان ملل، ۱۹۹۵)

قاچاق انسان به ویژه پس از تشدید جنگ‌های مختلف در منطقه خاورمیانه نیز بیش‌تر شده

است. تلاش بسیاری از اتباع کشورهای عراق، سوریه، یمن، لیبی و دیگر کشورهای درگیر در جنگ برای فرار موجب شده، احتمال بزه‌دیدگی آن‌ها بیش‌تر شود. علاوه بر این، اقدامات وحشیانه گروه‌های تروریستی مانند داعش در خرید و فروش و قاچاق زنان به ویژه اقلیت‌های کشورهای درگیر در جنگ را نیز نباید از یاد برد.

۳- عوامل وقوع قاچاق انسان

عوامل مختلفی در قاچاق انسان نقش دارند. از مهم‌ترین آن می‌توان به عوامل زیر اشاره کرد:

الف) حاکمیت فرهنگ خشونت

در بسیاری از موارد دخترانی که در اثر حاکمیت فرهنگ خشونت در خانواده، از خانه فرار کرده‌اند به دام قاچاقچیان انسان می‌افتند. تحقیقات نشان می‌دهد غالب این دختران ظرف ۴۸ ساعت پس از فرار از خانه مورد بهره‌برداری جنسی قرار می‌گیرند. (علیایی زنده، ۱۳۸۳: ۳۲) پس از این دیگر نمی‌توانند به خانه برگردند و در صورت برگشت از خانواده طرد می‌شوند. از این رو کمیسیون سازمان ملل نیز خشونت علیه زنان و کودکان را اصلی‌ترین عامل قاچاق انسان دانسته است.

ب) فقر

فقر موجب آسیب‌پذیری کودکان، دختران و زنان بی‌سرپرست و زمینه‌ساز گرایش آنان به کار اجباری و فحشا می‌شود. قاچاقچیان عموماً طعمه‌هایشان را در آلونک‌های اطراف شهرها و مناطق فقیر روستایی جست‌وجو می‌کنند. از این رو می‌توان گفت رواج و گسترش قاچاق انسان ارتباط پیوسته و تنگاتنگی با تلاش افراد برای فرار از فقر و محرومیت و تأمین رفاه و زندگی راحت‌تر دارد (بیابانی، ۱۳۹۰: ۲۹). البته این به این معنا نیست که ضرورتاً فقر موجب قاچاق می‌شود، بلکه فقر احتمال وقوع قاچاق را افزایش می‌دهد.

ج) تعصب‌های ناروا

تعصبات ناروا نسبت به زنان نیز از مهم‌ترین علل گسترش قاچاق است. این تعصبات به

صورت نگاه انحصاری به زن ظهور می‌یابد که برای مقابله با آن نوعی گرایش جهت شکستن این انحصار به وجود می‌آید. این گرایش محیطی را ایجاد خواهد کرد که در آن خرید و فروش کودکان به‌ویژه زنان تسهیل می‌شود. وجود فرهنگ مردسالاری موجب می‌شود که در بسیاری از موارد از فرصت‌های اشتغال منع، و به کار در خانه مجبور شوند. این امر موجب خواهد شد که آنان از نظر فرهنگی و شغلی رشد نکنند. با ظهور چنین شرایطی دختران فرار از محیط خانه را تنها راه حل‌رهایی می‌دانند. از این رو انتخاب کار در خارج از مرزها و بیرون از کشور تنها به دلیل مسائل اقتصادی نیست، بلکه برخی مواقع برای رسیدن به آزادی بیش‌تر و زندگی بهتر است.

د) فقر فرهنگی

کودکان بی‌سواد و کم‌سواد به سهولت طعمه قاچاقچیان می‌شوند (وطن‌خواه، ۱۳۹۱: ۱۹). در مورد تعداد کودکان محروم از تحصیل آمار دقیقی در دسترس نیست، ولی تخمین زده می‌شود ۱۲۱ میلیون کودک که غالب آن‌ها دخترند، از تحصیل محروم هستند. (صندوق کودکان ملل متحد، ۲۰۰۴: ۳۱)

کودکان محروم از تحصیل فرصت‌های کار کم‌تری دارند و راحت‌تر فریب وعده‌های دروغین قاچاقچیان را می‌خورند. از سوی دیگر، عموماً برنامه‌های آموزشی که علیه قاچاق برنامه‌ریزی می‌شود، کتبی است و کودکان بی‌سواد نمی‌توانند از آن استفاده کنند. علاوه بر این، کودکان محصل فرصت کم‌تری برای حضور در خیابان‌ها پیدا می‌کنند که این امر می‌تواند مانع ربایش و قاچاق آن‌ها شود.

ه) بی‌سرپرستی

کودکان بی‌سرپرست بیش‌تر مورد هدف قاچاقچیان قرار می‌گیرند، زیرا اغلب احساس تعلق خاطری نسبت به اجتماع ندارند. طبق ارزیابی‌های سازمان بین‌المللی کار احتمال این که کودکان بی‌سرپرست در کار خانگی، فحشا یا کار در مزارع یا تکی‌گری به کار گمارده شوند بسیار بیش‌تر از کودکان دارای سرپرست است. (صندوق کودکان ملل متحد، ۲۰۰۵: ۷۴)

طبق گزارش‌های سازمان ملل، ایدز و مخاصمات مسلحانه از مهم‌ترین عوامل بی‌سرپرست شدن کودکان است. میلیون‌ها کودک در آفریقا به دلیل ایدز، والدین خود را از دست داده‌اند. آسیا و کشورهای شرقی اروپا نیز وضعیت مشابهی دارند. با فوت والدین، کودکان به منظور تأمین هزینه‌های خانواده‌هایشان ترک تحصیل کرده، مجبورند تن به هر کاری بدهند، در چنگال قاچاقچیان افتاده و مجبور به کار اجباری و فحشا شوند.

و) نداشتن مدارک هویت

کودکانی که مدارک شناسایی ندارند بیش‌تر در معرض قاچاق قرار دارند. طبق آمار یونیسف، تولد ۴۱ درصد از کودکان متولد در سال ۲۰۰۰ در هیچ جا ثبت نشده است. (صندوق کودکان ملل متحد، ۲۰۰۲: ۷) عدم ثبت هویت کودکان، به قاچاقچیان امکان می‌دهد به راحتی آن‌ها را مخفی کنند و کم‌تر کسی متوجه غیبت آنان می‌شود. عدم ثبت هویت کودکان نه تنها خطر قاچاق را افزایش می‌دهد، بلکه پس از وقوع قاچاق نیز معضلات متعددی را ایجاد می‌کند و بازگشت این افراد به موطنشان مشکل خواهد بود.

ی) توریسم جنسی

افزایش تقاضا برای توریسم جنسی یکی دیگر از عوامل اصلی افزایش قاچاق انسان است. طبق برآوردهای سازمان ملل در سال ۱۹۹۸، هر سال بیش از ۲۰۰ هزار آلمانی برای توریسم جنسی به خارج از آلمان مسافرت می‌کنند. توریسم جنسی به‌ویژه در مناطق جنوب شرق آسیا و کشورهای حاشیه خلیج فارس از عوامل اصلی قاچاق محسوب می‌شود. افزایش تعداد توریست در این مناطق موجب جذب قاچاقچیان شده است. حتی در برخی از کشورها از جمله تایلند برای جذب گردشگر بیشتر اماکنی از خانه‌های فحشا راه‌اندازی شده است (بیابانی، ۱۳۹۵: ۲۱۸). در این میان گرایش به استفاده از دختران بسیار بیش‌تر از زنان است، زیرا احتمال خطر ابتلا به ایدز در صورت برقراری رابطه جنسی با دختران بسیار کم‌تر از زنان است. در این میان سود سرشار توریسم جنسی موجب شده که حتی برخی از کشورها از تصویب قوانین پیشگیرانه و تنبیهی نیز اجتناب کنند. نمونه بارز این موضوع در کشورهایی مانند

فیلیپین، اندونزی، کامبوج، ویتنام و تایلند مشاهده می‌شود به گونه‌ای که در این کشورها یک تجارت گسترده جهانی مربوط به قاچاق و بهره‌کشی جنسی از کودکان و نوجوانان ایجاد شده است (قناد و اکبری، ۱۳۹۲: ۱۲۵).

علاوه بر این، عوامل دیگری مانند درگیری‌های مسلحانه، سهولت عبور از مرزها، رشد فساد به‌ویژه در میان مأموران مرزها و ... نیز در رشد قاچاق مؤثر بوده است.

۴- راهکارهای مقابله با قاچاق انسان

راهکارهای مختلفی جهت مقابله با قاچاق انسان مطرح می‌شود. طیف این اقدامات متنوع است و از وضع قوانین کیفری تا اقدامات پیش‌گیرانه از (اعم از وضعی، اجتماعی و ...) را در برمی‌گیرد.

۴-۱- اقدامات پیش‌گیرانه

به منظور مقابله با قاچاق باید تدابیر پیش‌گیرانه در اولویت سیاست‌گذاران قرار گیرد. از این رو در اسناد بین‌المللی مانند ماده ۳ پروتکل الحاقی به کنوانسیون پالمو از پیش‌گیری به عنوان اولین اقدام جهت مقابله با قاچاق یاد شده است. با این وجود، در سطح داخلی کم‌تر به پیش‌گیری توجه شده است. این در حالی است که سرمایه‌گذاری در حوزه پیش‌گیری کم‌هزینه‌تر از حوزه مبارزه است.

پیش‌گیری گسترده و وسیعی از اقدامات فرهنگی تا اقدامات اقتصادی و حتی امنیتی را در برمی‌گیرد. از این رو در بیان اقدامات پیش‌گیرانه به عبارات کلی استناد می‌شود. به عنوان نمونه در بند ۱ ماده ۲ و ماده ۹ پروتکل الحاقی به کنوانسیون پالمو به طور کلی به پیش‌گیری از قاچاق استناد و در بیان مصادیق به اقدامات تحقیقاتی و فعالیت‌های رسانه‌های جمعی و از بین بردن فرصت‌های نابرابر، فقر و توسعه نیافتگی اشاره شده است.

الف) افزایش آگاهی عمومی

افزایش آگاهی عمومی به‌ویژه اطلاعات افراد آسیب‌پذیر از جمله اقداماتی که در کشورهای مختلف در راستای پیش‌گیری از قاچاق انسان صورت گرفته است. به عنوان نمونه می‌توان به

برنامه‌های آموزش ملی که در مدارس و دانشگاه‌های برزیل برگزار می‌شود اشاره کرد. در این کشور اطلاع‌رسانی درباره قاچاق انسان به دانش‌آموزان و دانشجویان به عنوان یکی از وظایف نهادهای آموزشی تعریف شده است. علاوه بر این، موسسات آموزشی بسته‌های آموزشی و نوارهای ویدیویی درباره قاچاق انسان تهیه کرده و در اختیار مردم قرار می‌دهند. گاهی برنامه‌های آموزشی جنبه عمومی‌تر یافته و از طریق رسانه‌های جمعی پخش می‌شود تا افراد بیش‌تری - به‌ویژه افراد محروم از تحصیل - تحت پوشش قرار گیرند. از جمله این برنامه‌ها می‌توان به برنامه‌های آموزشی هفتگی در تایلند اشاره کرد. (دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم، بی تا: ۲۶)

با این وجود، در ایران در مقایسه با کشورهای دیگر کم‌تر به پیش‌گیری از قاچاق انسان توجه شده است. شاید علت اصلی، نگاه امنیتی یا قبح اجتماعی قاچاق انسان باشد. ضروری است با پذیرش واقعیت‌های جامعه و توجه به لزوم مبارزه با قاچاق، نسبت به افزایش آگاهی مردم اقدام شود. این امر می‌تواند از طریق جزوات آموزشی در مورد خطرات قاچاق، روش‌های مورد استفاده قاچاقچیان، مسیرهای اصلی قاچاق و ... و توزیع آن‌ها در میان گروه‌های آسیب‌پذیر به‌ویژه دانش‌آموزان صورت پذیرد. نصب پوستر و تابلوهای تبلیغاتی و تیزرهای تلویزیونی در مورد قاچاق و خطرات آن نیز می‌تواند از دیگر اقدامات پیشنهادی این حوزه باشد.^۱

ب) ارتقای رفاه اجتماعی و کاهش تبعیض

افزایش سطح رفاه اجتماعی، توجه به مناطق محروم در تقسیم منابع، مبارزه با تبعیض در بهره‌برداری از بودجه عمومی و افزایش اشتغال، از عوامل اصلی مؤثر در کاهش میزان قاچاق است. از بین بردن تبعیض اجتماعی گاهی نیازمند تغییر در نگرش و عرف است، گاهی نیز نیازمند تغییر در مقررات قانونی است. اهمیت حذف تبعیض اجتماعی به حدی است که از تقویت مشارکت زنان و مردان در تمامی عرصه‌های اجتماعی به عنوان اولین اقدام برای حذف قاچاق یاد شده است.

۱. در بندهای الف و ب بخش ششم قانون حمایت از بزه‌دیدگان قاچاق آمریکا به طور صریح به این امر اشاره شده است.

ج) نظارت بر آژانس‌های کاریابی و تحصیل

نظارت مستمر بر مراکزی که احتمال سوءاستفاده در آن بسیار زیاد است نیز می‌تواند گام مؤثری در مقابله با قاچاق باشد. از جمله این مراکز می‌توان به آژانس‌های کاریابی و تحصیل در خارج از کشور اشاره کرد. در برخی اسناد بین‌المللی نیز بر لزوم نظارت بر این مراکز تأکید شده است. با این حال این امر کم‌تر مورد توجه قرار گرفته و نظارت بر آن‌ها نیز عمدتاً پس از وقوع تخلف صورت می‌گیرد. علاوه بر این، ضروری است مقرراتی در زمینه کار وضع شود تا امکان سوءاستفاده را به حداقل کاهش دهد. از این رو بیان شده در مبارزه با قاچاق نیازمند اصلاح مقررات کار و مهاجرت هستیم. (جانسون و بلمی، ۲۰۰۴: ۳۷)

د) اقدامات مرزی

کنترل مرزها از جمله دیگر اقدامات پیش‌گیرانه است (فروغی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۹). این امر علاوه بر این که مانع خروج غیرقانونی افراد می‌شود، در پیش‌گیری از قاچاق نیز بسیار مؤثر است. بنابراین کنترل نسبت به شرکت‌های حمل و نقل تجاری و مسافری در خصوص این که همه مسافران و افراد مدارک مورد نیاز برای خروج از کشور و ورود به کشور گیرنده را دارند، بسیار ضروری است.

ه) اصلاح قوانین راجع به تعیین حداقل سن کار

با عنایت به این که کار اجباری از مصادیق قاچاق و بهره‌کشی است، تعیین حداقل سن مناسب کار اهمیت بسیاری دارد. در اسناد بین‌المللی متقدم، حداقل سن کار پایین بود، به گونه‌ای که در برخی از اسناد سن ۱۶-۱۳ سال تعیین شده بود،^۱ ولی کنوانسیون شماره ۱۸۲ سازمان بین‌المللی کار سن ۱۸ سال را به عنوان حداقل سن کار کودکان تعیین کرده است. در مقررات کار ایران سه معیار به عنوان حداقل سن کار تعیین شده است. طبق ماده واحده قانون تشدید مجازات به کار گماردن کودکان کم‌تر از ۱۲ سال در کارگاه‌های فرش‌بافی (مصوب ۱۳۴۷)، حداقل سن ۱۲ سال است و «هر کس کودکان کم‌تر از ۱۲ سال تمام را به

۱. از جمله می‌توان به کنوانسیون‌های شماره‌های ۵ و ۷ و ۱۴ و ۳۳ و ۵۸ و ۵۹ و ۶۰ و ۱۱۲ و ۱۲۳ اشاره کرد.

هر عنوان در کارگاه‌های فرش‌بافی به کار گمارد به حبس جنحه‌ای از ۶ ماه تا یک سال و تأدیه غرامت از ۵ هزار تا ۵۰ هزار ریال محکوم خواهد شد. در صورت تکرار، مجازات مرتکب سه سال حبس جنحه‌ای و تأدیه ۳۰۰ هزار ریال غرامت می‌باشد.» در قانون کار کشاورزی (مصوب ۱۳۵۳) نیز حداقل سن ۱۲ سال تعیین شده است و چنانچه کارفرمایی این امر را رعایت نکند به پرداخت جریمه نقدی از ۵ هزار تا ۲۰ هزار ریال محکوم خواهد شد.

با این حال، بر اساس ماده ۷۹ قانون کار (مصوب ۱۳۶۹) حداقل سن شروع به کار در کارهای عادی ۱۵ و بر اساس ماده ۸۴ برای کارهایی که ماهیت آن‌ها برای سلامتی و اخلاق نوجوانان زیان‌آور است ۱۸ سال تعیین شده است. بر اساس ماده ۱۷۶ نیز متخلف نیز علاوه بر اخراج کارگر به پرداخت جزای نقدی به ازای هر کودکی که به کار گمارده است محکوم می‌شود و چنانچه مجدداً تخلف کند به حبس از ۹۱ روز تا ۱۸۰ روز محکوم خواهد شد.

علاوه بر تفاوت حداقل سن کار در مقررات داخلی نسبت به اسناد بین‌المللی، عدم تناسب ضمانت اجرای پیش‌بینی شده در این قوانین نیز در ترغیب کارفرمایان در بکارگیری و بهره‌کشی از کار اطفال و نوجوانان مؤثر است. به ویژه این که کارفرمایان از وضعیت مالی خوبی بهره‌مند بوده و مجازات جزای نقدی نسبت به آنان بازدارنده نخواهد بود.

علاوه بر این، قانونگذار معیار مشخصی در خصوص زیان‌آور بودن کار ارائه نکرده است. به نظر می‌رسد ماده ۸۴ قانون کار، تقلید ناقص و کورکورانه از ماده ۵ کنوانسیون شماره ۵۹ سازمان بین‌المللی کار است که حداقل سن کار در کلوپ‌های شبانه و قمارخانه‌ها و سایر اماکن تفریحی مضر برای اخلاقیات نوجوانان را ۱۸ سال تعیین کرده است. با توجه به این که این‌گونه مشاغل در شرع مقدس اسلام برای همه افراد (خواه خردسال یا بزرگسال) حرام و ممنوع است، بهتر بود در تنظیم ماده ۸۴ قانون کار دقت بیش‌تری به عمل می‌آمد. (عبادی، ۱۳۷۵: ۱۴۱)

و) اصلاح قوانین راجع به حداقل سن ازدواج

در اسناد بین‌المللی سن خاصی برای ازدواج تعیین نشده و تنها به این مطلب اشاره شده است که باید حداقل سنی تعیین شود که در جهت منافع کودک باشد. در ایران نیز تا قبل

از سال ۱۳۷۹ طبق ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی سن بلوغ حداقل سن ازدواج برای کودکان بود. طبق تبصره همین ماده، نکاح قبل از این سن نیز با تحقق دو شرط قانونی بود. اول ولی کودک اجازه دهد و دوم مصلحت کودک رعایت شود. تجویز اجازه ازدواج کودک در سنین کم‌تر از بلوغ به صرف اجازه ولی جای تأمل بسیار داشت، زیرا ممکن بود در بسیاری از موارد ولی از این حق سوءاستفاده کند. عدم تعیین مرجعی برای تشخیص رعایت مصلحت نیز از ایرادهای این ماده بود.

این ایرادها مورد توجه جامعه حقوقی قرار گرفته و بسیاری بر لزوم اصلاح آن تأکید کردند. (قاری سید فاطمی، ۱۳۷۴: ۱۵۴-۱۵۱) از این رو مجلس در صدد این ماده برآمد. هرچند به دلیل مخالفت شورای نگهبان با اصلاح این ماده، موضوع جهت رفع اختلاف مجلس و شورای نگهبان، به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارجاع شد و در نهایت نظر مجلس تأیید شد. بر اساس مصوبه اصلاحی، نکاح دختر قبل از ۱۳ سال تمام شمسی و پسر قبل از ۱۵ سال تمام شمسی منوط است به اذن ولی به شرط مصلحت با تشخیص دادگاه صالح.

علاوه بر این، بر خلاف مقرر سابق اجازه ولی به ازدواج کودک در سن کم‌تر از حداقل سن ازدواج بی‌ضابطه نبوده، بلکه باید دادگاه نیز ضرورت و مصلحت ازدواج را نیز تأیید کند. با این حال تجویز ازدواج طفل در سنین کم‌تر از ۱۳ و ۱۵ سال از نکات قابل تأمل این قانون است. علاوه بر این بکارگیری عبارت مطلق و عدم اشاره به مصادیق آن جای هرگونه تفسیر را باز می‌گذارد.

۲-۴- تدابیر کیفی

به منظور مقابله با قاچاق انسان تدابیر مختلف کیفی می‌تواند کارساز باشد. این تدابیر را می‌توان بر اساس نوع قوانین، به تدابیر کیفی ماهوی و شکلی تقسیم‌بندی کرد.

۱-۲-۴- تدابیر کیفی ماهوی

این تدابیر دربرگیرنده اقداماتی است که می‌تواند در قالب اصلاح قوانین جزایی اعم از تغییر عناصر تشکیل دهنده جرم و مجازات آن پیشنهاد گردد.

الف) تعیین مجازات‌های متناسب

تعیین مجازات متناسب می‌تواند تأثیر مهمی در بازدارندگی داشته باشد. بدون شک تعیین مجازات خفیفی مانند جزای نقدی با شدت جرم متناسب ندارد. تخییر قاضی در انتخاب مجازات حبس یا جزای نقدی نیز وضعیت مشابهی دارد. با وجود این در ماده ۳ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (مصوب ۱۳۸۱) حبس شش ماه تا یک سال یا ۱۰ میلیون تا ۲۰ میلیون ریال جزای نقدی پیش‌بینی شده است که بر خلاف ضرورت سیاست‌های افتراقی نسبت به قاچاق کودکان است.

علاوه بر این، ضروری است مجازات افرادی که احتمال ارتکاب جرم توسط آن‌ها نسبت به دیگران بیش‌تر است تشدید شود. بدین معنا که اتخاذ سیاست افتراقی، مشابه آنچه در ماده ۵۹۶ قانون تعزیرات پیش‌بینی شده است، ضرورت دارد. یعنی آن‌که چنانچه خویشاوندان و بالاخص والدین بزه‌دیده مرتکب قاچاق شوند یا به نحوی در وقوع قاچاق مشارکت یا معاونت داشته باشند باید مجازات تشدید شود. تشدید مجازات در این حالت از آن رو ضروری است که کشف جرم در مواردی که نزدیکان جزو مرتکبان هستند، مشکل است. در کنار والدین می‌توان افراد دیگری مانند معلمان و هر فردی که رابطه نزدیکی با بزه‌دیده دارد را نیز مشمول تشدید قرار داد.

ب) تعیین تدابیر تأمینی و مجازات‌های تبعی و تکمیلی

گاهی تعیین مجازات‌های اصلی به تنهایی کافی نبوده و فاقد بازدارندگی است. از این رو ضروری است از مجازات‌های تبعی و تکمیلی نیز استفاده شود. استفاده از این مجازات‌ها در مواردی که خویشاوندان و والدین مرتکب جرم شده‌اند اهمیت بیش‌تری دارد. در این مورد سطح ضمانت اجراها می‌تواند متنوع بوده و طیف گسترده‌ای از اقدامات مانند سلب حق ولایت و سرپرستی را در برگیرد. به عنوان نمونه می‌توان به بند ۴ ماده ۱۱۷۳ قانون مدنی استناد کرد که براساس آن «سوءاستفاده از کودکان یا اجبار او به ورود به مشاغل ضداخلاقی مانند فساد، فحشا و تکدی‌گری و قاچاق» موجب سلب حضانت می‌شود. مشابه این مقرر در کشورهای دیگر نیز مشاهده می‌شود. چنانچه براساس طبق ماده ۳۸۲ قانون آئین دادرسی

کیفری بلژیک کسانی که از روسپیگری کودک سوءاستفاده کرده‌اند از اشتغال به مشاغل خاص مانند تدریس در مدارس منع شده‌اند.

ج) تشدید مجازات در شرایط خاص

در برخی از برهه‌ها و به خاطر شرایط خاص، افراد به دلیل نداشتن شرایط نامناسب در مقابل قاچاق آسیب پذیرترند. برای نمونه می‌توان به شرایط آسیب‌پذیر پس از وقوع حوادث غیرمترقبه مانند زلزله، جنگ و سیل اشاره کرد. از این رو یونیسف پس از زلزله سونامی جنوب شرق آسیا، پیشنهادهای زیر را برای به حداقل رساندن قاچاق کودکان ارائه کرد:

- در اسرع وقت مشخصات و هویت تمامی کودکانی که والدینشان را از دست داده و فاقد محل سکونت هستند ثبت شود،

- در اسرع وقت کودکانی که سرپرستشان را از دست داده‌اند تحت مراقبت‌های ویژه قرار گیرند.

در عین حال باید کنترل مستمر بر چگونگی انجام وظایف از طرف آن‌ها صورت گیرد،

- در اسرع وقت مقدمات دور هم گرد آمدن افرادی که با هم خویشاوند هستند فراهم گردد،

- پلیس، مددکاران اجتماعی، معلمان و اشخاص دیگری که به نوعی با کودکان در ارتباطند

در مورد خطراتی که طفل را تهدید می‌کند آموزش داده شوند،

- اقداماتی صورت گیرد که تا زمان مشخصی خروج طفل آسیب‌دیده از منطقه ممنوع

شود (خروج کودکان از منطقه به دستور مقام‌های صالح قانونی مستثناست). (صندوق

کودکان ملل متحد، ۲۰۰۵)

تشدید مجازات افرادی که از این وضعیت سوءاستفاده کرده و مرتکب قاچاق انسان می‌شوند

نیز از تدابیر مؤثر است. مشابه این امر در ماده ۶۵۸ قانون تعزیرات (مبحث سرقت) پیش‌بینی

شده است. علاوه بر این، ممنوعیت اعمال تخفیف‌های قانونی مانند عدم تعلیق مجازات و

ممنوعیت یا محدودیت در اعطای تخفیف‌های قانونی نیز می‌تواند گام مؤثری در اتخاذ

سیاست افتراقی جهت مقابله با این باشد. مضاف بر این، با عنایت به پذیرش مسئولیت کیفری

برای اشخاص حقوقی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مسیر برای کیفر شرکت‌هایی که در

این زمینه فعالیت می‌کنند فراهم شده است.

۲-۲-۴- قوانین کیفری شکلی

در حوزه قوانین شکلی نیز تدابیر مختلفی جهت حمایت از بزه‌دیدگان و مقابله با قاچاق مطرح می‌شود. به عنوان نمونه از آن‌جاکه در غالب موارد قاچاق به صورت سازمان یافته ارتکاب می‌یابد، می‌توان همانند دیگر جرایم سازمان یافته اصل مجرمیت را جایگزین اصل برائت نمود. آموزش مقام‌های پلیس و قضایی با نیازهای بزه‌دیدگان، سخت‌تر کردن قوانین کیفری و ایجاد سازوکارهایی جهت حمایت از بزه‌دیدگان و شهود و تضمین امنیت آن‌ها در تمام مراحل فرایند کیفری از مهم‌ترین تدابیر است. در این میان حمایت از بزه‌دیدگان جایگاه ویژه‌ای دارد. مهم‌ترین تدابیری که جهت حمایت از بزه‌دیدگان مطرح می‌شود عبارتند از:

الف) حمایت از بزه‌دیدگان در صورت بازگشت به کشور مبدأ

اولین مرحله‌ای که باید پس از شناسایی بزه‌دیدگان صورت گیرد، تلاش برای بازگرداندن آنان به آغوش خانواده و کشور متبوع است. در این راه باید از هرگونه اجبار خودداری شود. توجه به منافع بزه‌دیدگان در هنگام بازگرداندن به کشور بسیار ضروری است. ممکن است در برخی موارد عدم بازگشت بزه‌دیدگان به وطن مفیدتر باشد. از این رو باید توجه به عالی‌ترین منافع بزه‌دیده وجه همت مقام‌هایی باشد که قصد بازگرداندن بزه‌دیده را دارند (عینی الف)، ۱۳۹۰: ۴۱-۳۸). در شرایطی که بازگشت بزه‌دیده در راستای منافع وی است باید شرایطی فراهم شود که هم از سوءاستفاده‌های بعدی جلوگیری و هم شرایط زندگی در کشور مقصد مهیا شود. یکی از این راه‌ها، صدور اجازه سکونت برای مدتی همراه با ارایه خدمات حمایتی به بزه‌دیده است.

بر اساس بند ۱ ماده ۷ پروتکل الحاقی به کنوانسیون پالمو «هر کشور باید اقدامات مناسب قانونی یا اقدامات مناسب دیگری را اتخاذ کند که به قربانیان اجازه دهد در قلمرو آن‌ها به طور موقت یا در موارد مناسب به طور دائم باقی بمانند.» در اسناد دیگر بین‌المللی نیز بر ضرورت اجتناب از هرگونه اجبار به بازگشت بزه‌دیده تأکید شده است.

در مقررات داخلی نیز به این مهم توجه شده است. به عنوان نمونه فصل هفتم قانون حمایت از بزه‌دیدگان قاچاق امریکا به این مهم اشاره کرده است. در هلند نیز دولت می‌تواند در موارد

خاصی مانند زمانی که احتمال مجازات بزه‌دیده در صورت بازگشت به کشورش وجود دارد و یا سایر مواردی که به تشخیص دولت (بنابر موازین حقوق بشری) بازگشت بزه‌دیده به مصلحت نیست، حکم اقامت بزه‌دیده را صادر کند. علاوه بر این، اعطای کمک‌های مالی به آنان نیز می‌تواند گام بسیار مهمی باشد. از سوی دیگر باید با مقام‌های کشور مبدأ جهت بازگشت بزه‌دیدگان هماهنگی صورت گیرد.

ب) معافیت بزه‌دیدگان از کیفر

یکی از علل اصلی عدم بازگشت بزه‌دیدگان ترس از مجازات در صورت ورود به کشور است. در بسیاری از موارد بزه‌دیدگان به دلیل ترس از مجازات، اقامت در کشور مقصد را بر بازگشت ترجیح می‌دهند. از این رو باید به بزه‌دیدگان اطمینان داد که در صورت بازگشت از هرگونه تعقیب جزایی مصون هستند (بیگی، ۱۳۸۹: ۳۵-۳۲).

قوانین داخلی کشورهای مختلف به این امر توجه کرده‌اند. قانون حمایت از بزه‌دیدگان قاچاق آمریکا، قربانیان قاچاق را از هرگونه حبس یا جزای نقدی معاف دانسته است. بر اساس قوانین اسپانیا نیز کسانی که برای کار غیرقانونی یا بهره‌برداری جنسی به اسپانیا قاچاق شده‌اند، از تعقیب به اتهام ورود غیرقانونی و تحصیل کار بدون مجوز معاف هستند. (جانسون و بلمی، ۲۰۰۵: ۵۶) با این حال، بر اساس قوانین ایران افرادی که به ایران قاچاق شده‌اند ممکن است تحت عنوان اتهام ورود غیرقانونی تحت تعقیب قرار گیرند. در مورد کسانی که به خارج قاچاق می‌شوند در صورت وقوع جرایم جنسی ممکن است علاوه بر تعقیب به اتهام خروج غیرقانونی، عمل آن‌ها مشمول عناوین حدی و یا تعزیری دیگر نیز قرار گیرد. هر چند مواردی که بزه‌دیده آگاهی نداشته با مجبور شده است، ممکن است از کیفر معاف شود، ولی در مواردی که شخص با آگاهی و اختیار از کشور خارج و سپس مورد بهره‌برداری جنسی قرار گرفته، ممکن است به اتهام ارتکاب جرایم جنسی تحت تعقیب قرار گیرد (حبیب‌زاده و شریفی، ۱۳۹۱: ۲۲۵). از این رو عدم معافیت بزه‌دیدگان قاچاق از کیفر موجب می‌شود از دادخواهی خودداری کنند که این امر در نهایت موجب تحریک مرتکبان به ارتکاب قاچاق و سوءاستفاده بیشتر قاچاقچیان از بزه‌دیدگان خواهد شد.

ج) حمایت از بزهدیدگان در فرایند دادرسی کیفری

پس از بازگشت بزهدیدگان حمایت از آن‌ها در فرایند دادرسی کیفری جهت شناسایی و مجازات قاچاقچیان بسیار ضروری است. در این فرایند باید اقدامات به نحوی انجام شود که منافع بزهدیده به نحو احسن رعایت شود. این امر می‌تواند از طریق توسل به راهکارهایی مانند تعیین نماینده حقوقی برای بزهدیده و یا جلوگیری از افشای هویت بزهدیدگان برای عموم و به طور ویژه برای قاچاقچیان محقق شود (عینی (ب)، ۱۳۹۰: ۱۶۵-۱۶۲).

بزهدیدگان به دلیل صدمات وارده غالباً نمی‌توانند به نحو مطلوبی دعوی کیفری را پیگیری کنند. ترس از انتقام، عدم توانایی مالی برای اخذ و کیل و دیگر هزینه‌های دادرسی و عدم همراهی خانواده، انتخاب نماینده حقوقی را برای بزهدیده ضروری ساخته است. در مواردی که بزهدیده کودک و فاقد ولی است، ضرورت تعیین نماینده حقوقی بیش‌تر احساس می‌شود. نماینده حقوقی باید در عین بهره‌مندی از اطلاعات حقوقی، از نیازهای خاص کودکان بزهدیده نیز مطلع باشد.

هر چند در قانون مبارزه با قاچاق انسان به این امر اشاره نشده، ولی بر اساس قانون آئین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ بزهدیدگان قاچاق نیز همانند دیگر بزهدیدگان می‌توانند از حق دسترسی به وکیل بهره‌مند شوند. همچنین ماده ۵ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، جرائم علیه کودکان را جرمی عمومی دانسته و دادستان را موظف به تعقیب جرم کرده است. ترتیبات پیش‌بینی شده در قانون آئین دادرسی کیفری برای مداخله انجمن‌های حمایت از کودکان نیز می‌تواند گام مؤثری جهت حمایت از بزهدیدگان قاچاق باشد.

با توجه سازمان یافته بودن قاچاق در غالب موارد، بزهدیدگان از ترس انتقام و اقدامات تلافی‌جویانه قاچاقچیان از اعلام بزهدیدگی خودداری می‌کنند. از این رو وضع مقرراتی برای تضمین محرمانه بودن هویت بزهدیدگان و شهود بسیار ضروری است. ماده ۶ پروتکل الحاقی به کنوانسیون پالمونیز بر لزوم محرمانه بودن هویت قربانیان قاچاق تأکید کرده است. در این راستا در قوانین داخلی کشورهای مختلف نیز مقررات مختلفی پیش‌بینی شده است. برای نمونه در آلمان به کودک بزهدیده ۴ هفته فرصت داده می‌شود تا نسبت به اتیان یا عدم اتیان شهادت علیه قاچاقچیان فکر کرده و تصمیم‌گیری کند. چنانچه کودک تصمیم بگیرد

شهادت ندهد، ملزم به ادای شهادت نخواهد شد. بر اساس قانون اصلاح آئین دادرسی کیفری ۱۹۹۹ تایلند نیز اظهارات کودک بزه‌دیده در یک محل خصوصی و از طریق ویدئو کنفرانس استماع خواهد شد. در قانون تحقیق و تعقیب ۲۰۰۰ ژاپن نیز مقرر شده که اظهارات بزه‌دیده باید به صورت جداگانه و بدون حضور متهم و اشخاص ثالث و از طریق ویدئو کنفرانس اخذ شود.^۱ اصلاحاتی که در قانون جدید آئین دادرسی کیفری ایران در این زمینه پیش‌بینی شده است، می‌تواند گام مؤثری جهت حفظ حقوق بزه‌دیدگان قاچاق انسان باشد.

نتیجه‌گیری

علیرغم تمامی اقدامات انجام شده جهت مقابله با قاچاق انسان در چند دهه اخیر، آمار ارایه شده نشان می‌دهد که نه تنها آمار قاچاق انسان کاهش نیافته، بلکه بیش‌تر نیز شده است. در این میان وقوع جنگ‌های داخلی در کشورهای مختلف به‌ویژه منطقه خاورمیانه و آفریقا در یک دهه اخیر سهم بسزایی در افزایش آمار قاچاق داشته است. ظهور گروه‌های تروریستی مانند داعش، که به طور علنی به قاچاق انسان اقدام کرده و خود را تابع هیچ‌یک از قواعد اخلاقی و حقوق بشری نمی‌دانند، سهم زیادی در گسترش قاچاق داشته است. امروزه با افزایش مهاجرت پناهنجویان افغانی، سوری، عراقی و آفریقایی به کشورهای اروپای غربی، این کشورها به هدف اصلی قاچاقچیان تبدیل شده است. این شرایط عزم بیش‌تر جامعه جهانی و تجدیدنظر در روش‌های مقابله با قاچاق را اقتضا می‌کند.

موقعیت جغرافیایی ایران به ویژه همجواری با کشورهای درگیر در جنگ و امنیت حاکم بر کشور، موجب شده که بسیاری از قاچاقچیان ایران را به عنوان محل ترانزیت یا به عنوان کشور مقصد انتخاب کنند. از این رو ضروری است تدابیر مختلفی جهت مقابله با قاچاق اتخاذ گردد. ناکارآمدی سازوکارهای پیش‌بینی شده در قوانین موضوعه در مقابله با این پدیده، تسریع در اصلاحات اساسی در قوانین را ضروری ساخته است. در کنار تجدیدنظر در قوانین مختلف مرتبط با قاچاق، توسعه همکاری‌های چند جانبه و بین‌المللی به ویژه با کشورهای همسایه نیز گام مؤثری در مبارزه با قاچاق انسان خواهد بود.

1. www.humanTrafficking.org, February 2005.

منابع

۱. احمدی نژاد، مریم، امین‌الرعا، یاسر و گنج‌بخش، محمود (۱۳۹۵)، «برده‌داری سنتی و مدرن در حقوق بین‌الملل و اندیشه اسلامی؛ با نگاهی به وضعیت زنان و کودکان»، **مطالعات حقوق تطبیقی**، دوره ۷، شماره ۱.
۲. اشتری، بهناز (۱۳۸۰)، **قاچاق زنان: بردگی معاصر**، انتشارات اندیشه برتر، چاپ اول، تهران.
۳. بیابانی، غلام حسین (۱۳۹۵)، «بررسی قاچاق انسان به عنوان جرمی سازمان یافته»، **فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس**، شماره ۲۶.
۴. بیابانی، غلام حسین (۱۳۹۰)، «سازمان‌های جنایی و قاچاق زنان (راهکارهای مبارزه با آن»، **فصلنامه نظم و امنیت انتظامی**، سال چهارم، شماره ۱.
۵. بیگی، جمال (۱۳۸۹)، «راهبردهای حمایتی سازمان ملل متحد، ایران و اسلام در تأمین امنیت بزه‌دیدگان و شهود قاچاق انسان»، **نشریه فقه و حقوق اسلامی**، سال اول، شماره ۱.
۶. حبیب‌زاده، محمد جعفر و شریفی، محسن (۱۳۹۱)، «قاچاق انسان: از زمینه‌های ظهور تا ضرورت الحاق به کنوانسیون پالمو و پروتکل الحاقی»، **مجله سیاست دفاعی**، سال بیستم، شماره ۸۰.
۷. دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (بی‌تا)، **گزارش اجلاس ۴۷ کمیسیون مقام زن**، گروه مطالعات زن.
۸. عبادی، شیرین (۱۳۷۵)، **حقوق کودک**، چاپ چهارم، نشر قانون، تهران.
۹. علیایی زند، شهین (۱۳۸۳)، «عوامل زمینه‌ساز تن دادن زنان به روسپیگری»، **مجموعه مقالات اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی در ایران**، جلد ۵، نشر آگه، چاپ اول.
۱۰. عینی، محسن (الف) (۱۳۹۰)، «تأمین امنیت، جبران خسارت و بازگشت به وطن بزه‌دیدگان قاچاق انسان در اسناد فراملی»، **آموزه‌های حقوق کیفری**، دوره جدید، شماره ۱.
۱۱. عینی، محسن (ب) (۱۳۹۰)، «حمایت از بزه‌دیدگان جرم قاچاق انسان در اسناد فراملی»، **مجله مطالعات حقوقی**، دوره سوم، شماره ۲.
۱۲. فروغی، فضل‌الله، عظیمی، فاطمه و میرزایی، محمد (۱۳۹۵)، «گونه‌شناسی قاچاق

و تبیین اقدامات اینترنتی در مقابله با انواع آن»، **فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس**، شماره ۲۶.

۱۳. قاری سید فاطمی، سیدمحمد (۱۳۷۴)، «ترویج کودکان: بررسی مبانی فقهی، مقایسه و تطبیق آن با حقوق ایران و اسناد بین‌المللی»، **نامه مفید**، شماره ۲.

۱۴. قناد، فاطمه و اکبری، مسعود (۱۳۹۲)، «سیاست کیفری ایران در قبال اطفال و نوجوانان بزه‌دیده گردشگری جنسی»، **فصلنامه پژوهش حقوق کیفری**، سال دوم، شماره ۵.

۱۵. وطن‌خواه، حمید (۱۳۹۱)، «بررسی نقش پلیس در پیشگیری و مقابله با قاچاق زنان و دختران»، **دو فصلنامه مطالعات پلیس زن**، سال ششم، شماره ۱۶.

16. Global Report on Crime and Justice (1999), United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention, New York.

17. Johnson, A.B., Bellamy, C. (2004), **Child Protection: A handbook for parliamentarians**, Switzerland.

18. Johnson, A.B., Bellamy, C. (2005), **Combating Child Trafficking**, Sadag, France.

19. UN Special Rapporteur on Sale of Children (1998), **Child Prostitution and Child Pornography**, E/CN.4/1998/101.

20. United Nation Children's Fund, UNICEF, New York, 2004.

21. United Nation: Sale of Children (1995), **Child Prostitution and Child Pornography**, Note by the Secretary General. A/50/456.

22. United Nations Children Fund, UNICEF, New York, 2002.

23. United Nations Children Fund, UNICEF, New York, 2005.

24. United Nations Children Fund, UNICEF, New York, 2005.

25. United Nations Children Fund, UNICEF, New York, 2005.

26. Victoria, Pope (1997), Trafficking in women, **US News and World Report**.

27. www.humanTrafficking.org, february 2005.